

ISTORICUL LICEULUI „TRAIAN DODA” DIN CARANSEBEȘ

Lucia Carmen ARDEȚ

Colegiul Național „Traian Doda” Caransebeș

În timp ce Europa este zguduită de vestea declanșării Primului Război Mondial (1914–1918), orașul Caransebeș făcea parte din comitatul Caraș-Severin, aflat în Imperiul Austro-Ungar. Deși condițiile de război erau dificile, totuși anul școlar 1914–1915 începe la 4 octombrie 1914, în actualul sediu al liceului, așa încât anul acesta, 2014, aniversăm începutul cursurilor școlare în actualul sediu al Colegiului Național „Traian Doda”.

Edificiul începe în a fi construit în august 1913 și în decembrie 1913 clădirea este sub acoperiș. Proiectul construcției aparține arhitectului Madgyasyay Istvan și împreună cu devizele, au fost supuse licitației publice pentru executarea lucrării și acceptat contra sumei de 425.014 coroane.

Localul cel nou este dotat de urgență cu cele trebuincioase, mobilier și material didactic astfel că elevii și dascălii pot fi primiți așa cum aflăm și din procesele verbale redactate în cadrul consiliilor profesionale din perioada 1914–1915¹.

În anul 1915 clădirea este rechiziționată de Comandamentul militar al Regimentului nr. 43 Caransebeș, apoi de Regimentul nr. 18 Houvezi din Sopron. Redevine școală la 1 septembrie 1915 și se desfășoară lucrări de remediere a stricăciunilor pricinuite de armată precum și de finisare a unor încăperi. Localul avea 47 de săli și 16 atenanse (dependințe)².

Cursurile erau cu predare în limba maghiară conform legii Appony-Albert și liceul era în subordinea Ministerului Instrucției Publice de la Budapesta³. Cu toate acestea majoritatea elevilor erau români, dar și germani și evrei.

În cursul anului 1918, anul în care soarta războiului se preconiza, edificiul a fost inaugurat oficial în 23 aprilie, odată cu dezvelirea monumentului „Pro-Patria”, închinat elevilor și profesorilor. Monumentul a fost realizat de sculptorul Ioan Horvay. Reprezintă alegoric pe tânărul erou care ucide balaurul răutății și după ce îl ucide, cade în genunchi și dă mulțumire lui Dumnezeu⁴.

Presa vremii realtează despre „liceul care a dat patriei în patru ani de război 160 de soldați”, în special români⁵. Momentul Marii Uniri de la „1 Decembrie 1918” aduce mari schimbări în istoria liceului nostru. La 1 iunie 1919 este ziua solemnă a oficializării liceului românesc.

¹ Arhivele Naționale Caraș-Severin, Dosar Nr. 9, 1912/1937, Fond 362: Calendarul Românilor pe anul 1919, Anul al XXXII-lea, Caransebeș, 1918, p. 106–107.

² Anuarul învățământului secundar din România, pe anul 1924–1925, p. 29.

³ Arhivele Naționale Caraș-Severin, Dosar Nr. 1 /1907–1910, Fond 362.

⁴ *Calendarul Românilor* pe anul 1919, Anul al XXXII-lea, Caransebeș, 1918, p. 98.

⁵ *Lumina* nr. 17 / 1918, 5–8 aprilie, p. 2.

Anul 1918–1919 marchează reluarea predării limbii române în liceul în care 90 la sută din elevi erau români. Liceului i se atribuie numele de „Traian Doda”. Presa vremii redă momentul acesta. Fostul Gimnaziu Maghiar de Stat devine Liceul de Stat Modern – Real „Traian Doda”⁶.

În acea zi de 1 iunie tinerii purtau o pancardă cu inscripția „Studentții liceului Traian Doda au dus spre sfințire un drapel de 6 metrii lungime și Coroana României.” Strădania pentru întemeierea unui liceu în limba română la Caransebeș a angajat, timp de aproape 50 de ani pe toți conducătorii vieții politice și culturale a românilor din Caransebeș și din toate satele aparținătoare de Comunitatea de Avere al cărei președinte a fost Traian Doda.

Traian Doda, militar de carieră, general de armată, a fost ales deputat în Dieta de la Budapesta în șase legislaturi între anii 1874–1887 în condițiile luptei naționale a românilor din Transilvania și Banat împotriva dualismului austro-ungar.

În calitatea sa de duptat în Parlamentul de la Budapesta, generalul Traian Doda începe o luptă susținută pentru înființarea la Caransebeș a unei școli cu predare în limba română între anii 1876–1880. Binecunoscuta deviză „pentru noi prin noi înșine” a comitetului de inițiativă reflectă strădaniile sale și a reprezentanților Comunității de Avere în acest sens. Încă din 1872, generalul Traian Doda, președintele Comunității de Avere și membrii acesteia hotărăsc ca fondurile bănești să fie bine apărute și administrate, aceste fonduri ale regimentului grăniceresc aparțineau românilor bănățeni din cele 94 de comune, care alcătuiau Comunitatea de Avere⁷

Intenția generalului era să întemeieze un liceu prin contribuția comunelor proprietare la fondul de creștere și de cultură și la fondul grăniceresc de avere din fostul regiment confinar româno-bănățean.

La 18 februarie 1882, Traian Doda împreună cu Filaret Musta, Gheorghe Băiaș, Ion Bartolomeiu, Iosif Seracin și Constantin Neagu a înaintat Ministerului Instrucțiunii Publice din Buda un memoriu riguros argumentat.

Între 1883–1885, Traian Doda trimite trei memorii (petiții) pe baza unui drept garantat prin Legea XXVII din 1873, dar nu s-a dat curs nici uneia dintre petiții. În 1885, marele bărbat se stinge din viață, însă nu se renunță la luptă.

După 1904, frunțașii politici din zonă îmbrățișează ideea fondării unui liceu cu limba de predare maghiară. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice își dă aprobarea prin actul 456 din 1906 și cere primăriei să construiască cu suma de 400.000 coroane la ridicarea edificiului. Între anii 1906–1913 au avut loc lungi și anevoioase dezbateri cu privire la fondurile bănești pentru construcția liceului între reprezentanții orașului și a Comunității de Avere pe de-o parte și Ministerul de Interne și Ministerul Instrucțiunii Publice de la Budapesta. Se ajunge la un compromis, Ministerul de Interne dispune cu ordinul 50032/III din 5 iunie 1907 deschiderea gimnaziului, dar din motivul că bugetul pe 1907 nu cuprinsese sume destinate acestui scop, nu se adoptă nici o inițiativă concretă. Reprezentanța orașenească cere ministerului să deschidă clasa I pe spesele fondului grăniceresc. Astfel, în septembrie 1907 se deschide clasa I a gimnaziului: IA (20 elevi), IB (35 elevi), IC (47 elevi), Dintre acești elevi, majoritatea erau români (99), fii de grăniceri bănățeni și 28 de alte naționalități (total 127elevi)⁸.

Noul gimnaziu va funcționa până în anul 1913, anul începerii zidirii edificiului „în localul actualei școale normale”⁹.

⁶ *Anuarul II*, al Liceului de Stat Modern-Real “Traian Doda”, din Caransebeș, pe anul școlar 1920–1921.

⁷ A. Marchescu, *Grănicerii Bănățeni și Comunitatea de Avere* (Contribuții istorice și juridice), Ediția a II-a îngrijită și prefațată de Acad. Păun Ion Otiman, Editura Academiei Române, București, 2014, p. 427–431.

⁸ Arhivele Naționale Caraș-Severin, Dosar Nr. 1, 1907/1910, Fond 362.

⁹ *Anuarul învățământului secundar din România*, pe anul 1924–1925, p. 29.

În perioada 1919–2014, Liceul de Stat „Traian Doda” a continuat cursurile în limba română. În ziua solemnă de 1 iunie 1919 a oficializării liceului românesc, secretarul general al Resortului de Instrucție Publică, Onisifor Ghibu motivează: „am socotit că numele generalului generalului Traian Doda este mai nimerit a fi dat liceului, nu numai pentru că Doda a fost un mare fiu al Banatului ci mai ales că Doda a fost un mare caracter. Iar liceul din Caransebeș nu-și poate pune scop al înființării sale un scop mai înalt decât acela de-a crește caractere”¹⁰.

În aceeași zi „Cercul de lectură”, înființat în 1918, devine „Cercul de lectură Nicolae Iorga”, condus din anul 1919/1920 de Matei Armaș¹¹, urmat în anul 1930 de către Horia Sima. Actualmente cercul este condus de către Doamna profesoară Maria Frențiu.

Liceul de Stat Traian Doda își continuă activitatea în perioada interbelică prin intermediul Anuarelor școlare care marchează tradiția începută în 1907. Ele conțin informații deosebite referitor la începutul anului școlar, edificiul școlii, corpul didactic, examenele de corigență, educația integrată, starea sanitară a elevilor, internatul, inspecțiile și vizitele școlare, examenele de absolvire, cursurile predate, serbările școlare, laboratoarele, mobilierul, biblioteca etc.

În anul 1834, 18 martie, a fost pusă piatra de temelie a internatului liceului, de față fiind dr. Constantin Anghelescu, Ministrul Instrucțiunii Publice și N. N. Săveanu, președintele Adunării Deputaților precum și autoritățile bisericești, civile și militare din zonă. Înființarea internatului, destinată fiilor de grăniceri fusese hotărâtă din 1907 și internatul a funcționat în vechea clădire a Comunității de Avere¹².

Personalități de seamă au contribuit la menținerea tradiției liceului de a forma caractere. Amintim în primul rând pe directorii: Sabin Evuțian (1919–1923), Gheorghe Noaghea (1923–1924), director substituit Ioan Penza (1924–1931), Matei Armaș (1931–1944), Aurel Stuparu (1944–1947).

De la inaugurarea solemnă a liceului Traian Doda și până azi, aflăm din Cartea de onoare despre mari personalități care ne-au vizitat atât din România precum și din Europa: Nicolae Iorga, în 15 iulie 1922 scria: „Mulți ani liceului merit să dezvolte în tineretul grăniceresc trăind azi, în patria liberă sufletul luptător, dar disciplinat, al vechilor ostași români, păzitori contra barbariei turcești!”.

Scriitori români s-au oprit la Caransebeș la 13 mai 1923: Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Al. Cazaban, Mircea Rădulescu, Liviu Rebreanu, Alfred Moșoru, șeful misiunii universitare franceze Charles le Tég, ziariși, actori, profesori universitari, arhiepiscopi, ministrul cultelor, Alexandru Lapedatu și lista poate continua.

Liceul Traian Doda a atins apogeul în perioada interbelică, prin nivelul de pregătire a corpului didactic excepțional: profesor Matei Armaș, directorul liceului și fost elev eminent, profesor Enache Ionescu (membru Astra), profesor Dimitrie Soceneanțu, membru Astra, profesor Gh. Noaghea, membru Astra, profesor Filip Pop, profesor Iacob German (custodele muzeului numismatic și bibliotecarul liceului), profesor Ioan Gh. Costinescu, profesor Horia Sima, profesor N. Domășneanu, profesor Constantin Rudneanu, profesor Alexandru Frațian, Dimitrie Cusma.¹³

Activitatea extrașcolară a corpului profesoral este expusă în toate Anuarele liceului. Liceul a reușit să fondeze Muzeul de biologie, de geologie și de antichități, o parte din exponate fiind prezente la ora actuală în incinta instituției de învățământ.

¹⁰ Anuarul XIII, al Liceului Teoretic “Traian Doda”, Caransebeș, 1974–2000.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ Anuarul VIII, al Liceului de Stat “Traian Doda”, din Caransebeș, pe anul școlar 1933–1934.

De remarcat că, în acest lăcaș, focar de cultură, au susținut conferințe publice: N. Iorga, Vasile Pârvan, O. Goga, Ion Minulescu, Constantin Daicoviciu, Sextil Pușcariu, Alexandru Lapedatu și Horia Sima.

Absolvenții de seamă care s-au format pe băncile școlii noastre au fost:

Acad. Constantin Daicoviciu – istoric

Acad. Corneliu Baba – pictor

Scriitorul European Fülöp Müller

Ion Luca Bănățeanu – folclorist

Filaret Barbu – compozitor

Acad. Costin Ionete

Sorin Titel – scriitor

George Suru – poet

Nichifor Mihuța – poet

Horia Pătrașcu – scriitor și regizor

Horia Vasilescu – scriitor

Cornelia Ștefănescu – critic și istoric literar

Petru Vintilă – scriitor și pictor

Ioachim Miloia – critic de artă și primul director al Muzeului Banatului

Cornel Ungureanu – critic literar

Tiberiu Alexandru – etnolog

Acad. Nicolae Boșcaiu

Ovidiu Bojoru – botanist

Acad. Cornel Hațeganu

Acad. Sorin Comoroșanu

Acad. Ioan Ciric

Î. P. S. Nicolae Corneanu – Mitropolitul Banatului, Academician

Iancu Horăscu – prof. univ.

Traian Lazăr – pictor

Trandafir Cocârlă – ministru

Pavel Foaiaș – inventator

Ștefan Popa Popas – caricaturist

Dr. Dan Ionescu – Universitatea Ottawa¹⁴

În 1948, odată cu reformularea comunistă a învățământului, liceul își pierde numele și devine Liceul Mixt Caransebeș (contopit cu Liceul de fete). În 1953 devine „Școala medie de 10 ani nr. 1”, apoi în 1958 „Liceu de 11 ani”. În această perioadă, mai precis între anii 1951–1952, singura femeie Director a fost Doamna profesor Elisabeta Mărăscu.

În 1968 se revine la învățământul liceal de 12 ani, numele instituției fiind Liceul nr. 1 Caransebeș, iar din 1975 Liceul Real Umanist.

Datorită numelui și prestigiului dobândit în timp devine „Liceul de matematică-fizică” în 1978, an care coincide cu pensionarea, după mai bine de 19 ani a celui care a condus instituția într-o perioadă delicată de timp, Domnul profesor Bujor Jumanca.

Liceul își reia istoricul său nume, devenind Liceul Teoretic „Traian Doda” din anul 1990, datorită numeroaselor memorii inițiate de către Domnul Director, profesor Ioan Tocuș.

În anul 1995 s-a ridicat statuia Generalului Traian Doda în parcul din fața liceului cu sprijin material și spiritual din partea directorului Liceului, Domnul profesor Ioan Răzvan..

¹⁴ Anuarul XIV, al Liceului Teoretic “Traian Doda”, Caransebeș, 2001–2012, p. 24.

Începând cu anul 2000 din inițiativa Domnului Director, profesor Nicolae Borcean se reia Anuarul Liceului Teoretic “Traian Doda”, pe perioada 1974–2000.

În anul 2004 a fost inaugurată sala de festivități *Amfiteatrul Sorin Titel* prin contribuția nemijlocită a Domnului Director, profesor Gheorghe Hogeș și a Doamnei Director adjunct, profesor Eugenia Mocanu și *Galeria Academicienilor*, realizată de Doamna profesor Lucia Carmen Ardeș.

Din anul școlar 2006, profilul real al liceului cuprinde specializările: matematică – informatică, matematică – informatică intensivă și informatică și intensivă engleză, științe ale naturii iar profilul uman specializarea filologie. În acest an sunt începute lucrările de reabilitare a îngrădii clădirii a liceului după mai bine de 92 de ani de funcționare neîntreruptă.

Din anul 2007 liceul cuprinde administrativ fosta Școală generală nr. 8¹⁵. În 2009, liceul nostru obține titlul de Școală Europeană, prin grija Domnului Director profesor Florin Ciocan, iar din anul școlar 2014–2015, obține titlul de *Colegiul Național Traian Doda*, prin grija Domnului Director, profesor Felix Cosmin Borcean.

În toată perioada existenței sale, liceul a fost condus de următorii directori:

1907–1919 – **Antal Kalkbrenner**

1919–1923 – **Sabin Evuțian**

1923–1924 – **Gheorghe Noaghea**

1924–1931 – **Ioan Penția**

1931–1944 – **Matei Armaș**

1944–1947 – **Aurel Stuparu**

1947–1948 – **Constantin Popovici**

1948–1951 – **Gheorghe David**

1951–1952 – **Elisabeta Mărăscu**

1952–1954 – **Dumitru Pisc**

1955–1959 – **Bujor Jumanca**

1959–1964 – **Francisc Ștuiber**

1964–1978 – **Bujor Jumanca**

1978–1990 – **Ioan Răzvan**

1990–1993 – **Ioan Tocuț**

1993–1999 – **Ioan Răzvan**

1999–2002 – **Nicolae Borcean**

2002–2007 – **Gheorghe Hogeș**

2007–2012 – **Florin Ciocan**

2012–prezent – **Felix Cosmin Borcean**¹⁶

De-a lungul existenței sale, ca instituție de educație și formare a tinerei generații spre virtuțile intelectuale, liceul s-a acomodat tuturor regimurilor politice, mai mult sau mai puțin favorabile desfășurării procesului de învățământ, cadrele didactice ducându-și la bun sfârșit misiunea, aceea de a forma generații de intelectuali care să preia și să ducă mai departe spiritul nobil al grănicerilor români bănățeni în marea familie a popoarelor europene.

Bibliografie:

ANUARUL 1920–1921 *Anuarul II*, al Liceului de Stat Modern-Real “Traian Doda”, din Caransebeș, pe anul școlar 1920–1921.

ANUARUL 1933–1934 *Anuarul VIII*, al Liceului de Stat “Traian Doda”, din Caransebeș, pe anul școlar 1933–1934.

¹⁵ *Anuarul XIV*, al Liceului Teoretic “Traian Doda”, Caransebeș, 2001–2012, p. 24.

¹⁶ *Anuarul XIV*, al Liceului Teoretic “Traian Doda”, Caransebeș, 2001–2012, p. 121.

ANUARUL 1974–2000 *Anuarul XIII*, al Liceului Teoretic “Traian Doda”, Caransebeș, 1974–2000.

ANUARUL 2001–2012 *Anuarul XIV*, al Liceului Teoretic “Traian Doda”, Caransebeș, 2001–2012.

AISR Anuarul învățământului secundar din România, pe anul 1924–1925.

CALENDARUL ROMÂNULUI *Calendarul Românilor* pe anul 1919, Anul al XXXII-lea, Caransebeș, 1918.

FLTD *Arhivele Naționale Caraș-Severin*, Dosar Nr. 1 /1907–1910, Fond 362.

FLTD *Arhivele Naționale Caraș-Severin*, Dosar Nr. 9, 1912/1937, Fond 362.

LUMINA *Lumina* nr. 17 / 1918, 5–8 aprilie.

MARCHESCU 2014 A. Marchescu, *Grănicerii Bănățeni și Comunitatea de Avere* (Contribuții istorice și juridice), Ediția a II-a îngrijită și prefătată de Acad. Păun Ion Otiman, Editura Academiei Române, București, 2014.

HISTORY OF HIGH SCHOOL “TRAIAN DODA” FROM CARANSEBEȘ

(Abstract)

While Europe is shaken by the news of the outbreak, the First, World War (1914–1918), the city Caransebeș, was part of Caras-Severin County, located in the Austro-Hungarian Empire. Although the conditions were difficult war, though the school year 1914–1915 begins on 4 October 1914 to the current location of the school, so in 2014, we celebrate the beginning of school classes in the current headquarters of the National College, Traian Doda. High School begins to be built in August 1913 and in December 1913 the building is under roof. Construction project belongs to the architect, and with the István Madgyasay estimates were subject to public tender for the execution of the work and accepted a sum of 425 014 Austrian crowns.